

BOEKBESPREKINGEN

E. Baur, E. Fischer und F. Lenz, Menschliche Erblichkeitslehre. 601 blz. Lehmann, München, 1927. Prijs: 18 Mark.

Van dit prachtige werk over erfelijkheidsleer en rasygiëne (eugenese), dat wel voorloopig het standaardwerk voor leeken en studeerenden zal blijven, is thans het eerste deel in derden druk afzonderlijk uitgegeven, van een eigen zaken- en namenregister voorzien. Het is geen wonder, dat met de uitbreiding van dezen tak van wetenschap ook het volume van dit boek aanmerkelijk is toegenomen. De groote waarde van dit boekwerk is gelegen in het enorme materiaal, dat erin verwerkt is en dat aan de erfelijkheidsleer van den mensch tegenwoordig een vasten grondslag geeft. Hier zijn der zake kundige mannen aan het woord, die zich met liefde aan hun studie-onderwerpen wijdden. Eigen standpunt wordt duidelijk afgebakend en opnieuw tegen de allerjongste critieken verdedigd, zoodat misverstanden van de zijden der critici zooveel mogelijk worden opgehelderd en recht gezet. Bijzonder belangrijk zijn de mededeelingen en beschouwingen van *Lenz* over de erfelijkheid van geestelijke eigenschappen. Het kan niet anders dan aan anthropologie en erfelijkheidsleer ten goede komen, dat het contact tusschen deze schrijvers, waarvan de een bioloog, de ander anthropoloog, de derde medicus-psychiater is, is ontstaan en voortduurt. De anthropologie en vooral de wordingsgeschiedenis der menschenrassen heeft nog vele duistere punten, wat zelfs uit dit boek weder blijkt, als men bemerkt hoe de schrijvers onderling van meening verschillen over de indeeling en herkomst bijv. van onze Europeesche rassen. Terecht wordt er tegen gewaarschuwd om het uitwendig lichamelijk met het geestelijk rastype te vereenzelvigen, nu in Europa alle eeuwen door zoovele raskruisingen hebben plaats gegrepen, waardoor de bouwstenen (erffactoren) uiteen gerukt kunnen zijn. Aan de tweelingstudie en aan de criminaliteit (ook in verband met het ras) zijn vele gedachten gewijd. Ook zijn in dezen druk nieuw de mededeelingen over de bloedgroepen bij den mensch en over geestelijke en lichamelijke constitutietypen, terwijl de illustraties aanmerkelijk zijn verbeterd, en over ontardingsverschijnselen, begaafdheidsonderzoekingen, geestelijke verschillen tusschen de rassen en het ontstaan van erfelijke variaties zeer verhelderende nieuwe mededeelingen worden gedaan. Als regel werd vastgesteld, dat bij den mensch de normale kenmerken op samengesteld-, de ziekelijke meestal op enkelvoudig-erfelijken grondslag berusten, en dat de ernstigste erfelijke gebreken doorgaands recessief zijn.

Het boek zal ongetwijfeld zijn weg vinden, al is het natuurlijk weer duurder geworden.

P. J. WAARDENBURG.

Völkerpsychologische Charakterstudien (Forsch. z. Völkerpsych. u. Soziologie, hrsg. v. R. Thurnwald, III). XVI, 338 blz. Leipzig, Hirschfeld, 1927. Pr. Mk. 15.

De „Völkerpsychologie” is nog altijd in hoofdzaak het jachtterrein van diletanten, gelukkige en ongelukkige, maar van de laatste soort het meest. Wel verzekert Prof. Thurnwald ons in zijn „Einführung”, dat deze bundel een objectief-wetenschappelijke behandeling van bijzonderheden geeft, zooals dat thans, nu de door den wereldoorlog opgewekte hartstochten tot rust gekomen zijn („in der zurückgekehrten Ruhe des wissenschaftlichen Alltags”), weer mogelijk is. Merkwaardige illusie!

1. Dr. Franziska Baumgarten (Solothurn-Rosegg), Die Berufseignung der

Völker (blz. 1—45). Dit is werkelijk een objektief overzicht van iemand die veel gereisd en veel gelezen heeft en daarbij tot de slotsom komt dat, hoe verschillend het beroepsleven van de volken in verschillende tijden zich ook heeft ontwikkeld, hun verschillende beroepsgeschiedenis nog een probleem is, dat slechts met behulp van de nog jonge arbeidswetenschap en psychotechniek nader tot een oplossing kan worden gebracht.

2. Dr. Friedrich Hertz (Hofrat im Ministerium des Aeussern, Wien), *Das Problem des Nationalcharakters bei E. M. Arndt* (blz. 46—72). Voor Arndt, die meer romantisch dichter dan wetenschappelijk geschiedschrijver en allerm minst een psycholoog was, is het nationale karakter, met name het Duitsche, altijd meer een geloofsartikel dan een probleem geweest. De Duitschers zijn volgens hem „das liebste Volk Gottes” en omdat de Fransen hun eeuwenlang zooveel mogelijk kwaad gedaan hebben, schrijft hij (1803): „Ich will den Hass gegen die Franzosen, nicht bloss für diesen Krieg, ich will ihn für lange Zeit, ich will ihn für immer. Dieser Hass glühe als die Religion des deutschen Volkes als ein heiliger Wahn in allen Herzen und erhalte uns immer in unserer Treue, Redlichkeit und Tapferkeit.” Arndt wist dat het een waan was!

3. Prof. Dr. Walter von Hauff, Studienrat i. R. (Berlin), *Die psychologische und soziologische Einstellung der Auslandsdeutschen zu ihrer Umgebung* (blz. 73—84). Van weinig belang. Verlies van de Duitsche taal beteekent voor den schrijver verlies van het Duitsche karakter. En hij wenscht dat de Duitser overal in de wereld Duitser moge blijven, zooals dit met den Engelschman het geval is.

4. Prof. der Rechte Dr. Hermann Kantorowicz (Univ. Freib. i. B.), *Die Irrationalität der englischen Politik* (blz. 85—151). We hebben hier een hoofdstuk uit een nog niet verschenen boek: „Der Geist der englischen Politik und das Märchen von der Einkreisung Deutschlands.” Het is zeker niet alleen het omvangrijkste maar ook het belangrijkste van de in dezen bundel vereenigde stukken. Tegen de politiek van het keizerlijk Duitschland (een pathologisch man met zijn hofklike heeft een politiek onmondig volk geïnfecteerd en o.a. aan het sprookje van de „Einkreisung” doen gelooven) verontschuldigt of verdedigt de demokratische schrijver de Engelsche politiek en tracht die te verklaren uit het karakter van het Engelsche volk of van zijn leidende staatslieden. Er is veel waars en goeds in deze studie, al spreekt de politiek er wel eens wat luider dan de wetenschap. De schrijver houdt van pikante uitdrukkingen en er is eenige goede wil noodig om die te begrijpen. Als rationeele politiek definieert hij aan het begin de zuivere machtspolitiek van het berekenend verstand en den doelbewusten wil, de z.g. „Realpolitik”, die geen inmenging van meegevoel of geweten toelaat en alle middelen goedkeurt die tot absolute macht leiden. Daarvan heeft nu, volgens K., de Engelsche politiek veel minder dan de Pruisische. De Engelschen handelen dikwijls op grond van instinkt of vage gevoelens, met groote onwetendheid of naïefteit, zonder ver vooruit te zien, met het gevolg dat men of eenvoudig historische traditie volgt of zich, wanneer verandering niet te keeren is, met een compromis tevreden stelt. Het blijkt nu echter dat Engeland op deze wijze veel macht bereikt en bewaard heeft, dat, evenals zijn groote kooplieden en nijverers, ook zijn groote staatslieden niet in „Machiavellisme” maar in „honesty” de beste politiek hebben gevonden. Eerlijk duurt het langst en de machtige kan eerlijk zijn, m.a.w. voor Engeland is deze politiek de meest rationeele. Tot dezen dialektischen sprong komt de schrijver door tweeërlei „Irrationalität” te onderscheiden, n.l. „Gefühls-politik”, die geheel irrationeel is, en „Gesinnungspolitik”, die door idealen van stand, eer, verantwoordelijkheid enz. wordt geleid. De laatste zoekt „Verständigung” met, geen „Vergewaltigung” van andere volken.

5. Studienrat Alfred Kühnemann (Berlin), *Amerikanische Kulturprobleme im Lichte eines pädagogischen Kritikers* (blz. 152—170). De „pädagogische Kritiker” is Stanley Hall, een man van veel talenten, die met zijn „Adolescence” pionierswerk deed, maar zijn roem heeft overleefd en in zijn laatste geschriften menig

blijk van ijdele zelfoverschatting geeft. De „Studienrat“, die S. H.'s gegronde en ongegronde klachten over de Amerikaansche kultuur aan het Deutsche volk overbrengt, is blijkbaar een jong schoolmeester, die ontzettend veel van school en paedagogiek verwacht en die het leven niet voldoende kent.

6. Dr. Carl Hanns Pollog, Köln, Streifzüge durch romanische Nachschlagewerke (blz. 171—191), behandelt het vraagstuk van de leugenachtige en boosaardige politieke propaganda van den oorlogstijd en van de nog voortdurende oorlogspsychose. Volgens den schrijver heeft de „bedächtige“ Duitscher daaraan niet meegedaan: hij was zoo naïef, te vergeten dat men in oorlogstijden aan moreele middelen alleen niet genoeg heeft en te meenen dat men met zedelijke verontwaardiging en academische verhandelingen de propaganda van den vijand kan bestrijden. De beter geschoolde Engelschen wisten van het niet erg nobele maar zeer treffende wapen der propaganda het beste gebruik te maken, maar zij hebben het na de overwinning weer opgeborgen. Alleen de Romaansche volken, vooral de Franschen, gebruiken dit wapen om den oorlog voort te zetten, wat dan met soms kleingeestige kritiek op populaire „Nachschlagewerke“ bewezen wordt! De schrijver wil te veel bewijzen en wekt daardoor den indruk, dat hij de door hem als Romaansch gekritiseerde en niet de grootmoedige Engelsche, zeker ook niet de wetenschappelijke methode volgt.

7. Dr. Josef Leo Seifert (Ministerialsekretär in Wien), Die slawische „Friedfertigkeit“ (blz. 192—224). Meer een studie over beroeps- dan volkskarakter: de vredelievendheid van de Slavische, in 't bijzonder Noordslavische, volken wordt n.l. in verbinding gebracht met hun karakter van landbouwers. Terecht of ten onrechte, in elk geval lijdt dit stuk aan te veel generalisaties.

8. Dr. Zdeněk Ullrich, Assistent am soziologischen Seminar der Karls-Universität in Prag, Sozialpsychologische Studien über eine Sektenbildung in der Tschechoslowakei (blz. 225—261). Dit is de beste, zeer interessante, detailstudie van den bundel, die een konkreet geval van verschillende gezichtpunten uit beschouwt. Wijselijk gebruikt de schrijver het adjektief „Völkerpsychologisch“ niet. Hij kijkt ook door eigen oogen.

9. Dr. Paul Krische (Berlin), Die Frau in Sowjet-Russland (blz. 262—281). Zonder autopsie, op grond van min of meer officieele gegevens, deelt de schrijver iets mede over de Russische wetgeving en toestanden die daarmee al of niet in overeenstemming zijn.

10. Dr. Julius Rud. Kaim (Konstantinopel), Beiträge zur Psychologie des Morgenländers (blz. 282—330). Niet zonder journalistieke verdienste wat de vele bijzondere opmerkingen betreft, maar als geheel tot mislukking gedoemd. De schrijver wil ons „den Typus des morgenländischen Ichs“, oftewel „den romantischen Begriff des morgenländischen Menschen“ schetsen. Als eenheid vindt hij daarbij den godsdienst van den Islam met zijn zinnelijkheid en zijn fatalisme. „Der morgenländische Geist ist Wille zum Islam“. Eigenlijk is „das morgenländische Ich“ geen Ik, geen Persoonlijkheid, maar „eine Summe von Teilpersonen“ etc. etc. Daarom onderwerpt het zich aan zinnelijke lusten en aan den wil van Allah of het Lot!

TJ. DE BOER.

Hendrik de Man, De psychologie van het socialisme. — 374 blz. — N.V. van Loghum Slaterus' Uitgeversmaatschappij, Arnhem, 1927. Prijs fl. 5.75, geb. fl. 6.90.

Het aantal boeken, dat sedert Marx' dood verschenen is met het doel, zijne leer te bestrijden, is legio. De meeste daarvan hebben echter buiten den kring der theoretische socialistten en sociologen niet in bijzondere mate de aandacht getrokken; vooral in den laatsten tijd leek het onderwerp min of meer doodgepraat. Hoe is het dan te verklaren, dat dit boek van De Man plotseling zoo veel belangstelling wekt; dat Herman Keyserling het 't belangrijkste werk over het sociale probleem acht sinds Marx' „Kapital“?

Een dergelijk succes duidt erop, dat hier iets uitgesproken wordt dat in velen

reeds leefde. Dat het Marxisme ernstige psychologische tekortkomingen had, daarvan waren velen, ook onder de sociaal-demokraten, zich bewust geworden, maar niemand had dat inzicht nog met zooveel talent en zooveel overtuiging geuit als deze schrijver. Voeg daarbij dat de schrijver een internationaal bekende figuur uit de sociaal-democratie is; dat de inhoud van dit boek doorleefd is, daar de schrijver datgene, wat hij nu bestrijdt, vroeger heeft aangehangen en eerst na veel innerlijken strijd heeft losgelaten en tenslotte dat het boek niet alleen met groot talent, maar met indringende duidelijkheid en met een sterk gevoel voor humor is geschreven — dan zijn er m.i. genoeg factoren bijeen om het reeds aanwezige en nog komende succes van dit boek te verklaren.

In tegenstelling met andere Marx-kritieken bevat dit boek geen enkel citaat uit Marx. Het was den schrijver niet te doen om de woorden, die Marx geschreven heeft, maar om het Marxisme, zooals het leeft in de socialistische arbeidersbeweging. Dat Marxisme veronderstelt hij in hoofdzaak bij zijne lezers bekend. De redenen, waarom hij het niet meer houdbaar acht, zijn van tweeërlei aard:

1. De feiten, waarop Marx zijne theorie baseerde, zijn veranderd en in anderen zin veranderd als Marx verwacht had.

2. De moderne psychologie heeft ons geleerd, de gebreken in Marx' gedachtingang te zien.

Wat de feiten betreft wijst hij erop, dat de woorden, die het Communistisch Manifest tot de arbeiders richtte: „Gij hebt niets te verliezen dan Uwe ketenen!”, zoo zij al in 1848 waar waren, het thans zeker niet meer zijn; dat de klassenstrijd zich niet heeft verscherpt, maar veelal den vorm heeft aangenomen van onderhandeling over collectieve arbeidscontracten; dat de sociaal-demokraten den staat niet meer uitsluitend beschouwen als een onderdrukkingsmiddel der heerschende klasse, maar zij in vele landen aan de regeering van den staat actief deelnemen of zullen deelnemen, ja, dat in sommige landen de arbeidende klasse zelfs de „staatsbehoudende” klasse is geworden, terwijl de bourgeoisie den staat zooveel mogelijk negeert of saboteert.

Het zou onbillijk zijn aan Marx te verwijten, dat hij dit alles niet heeft voorzien, maar wel verdedigt de schrijver de stelling, dat het Marxisme als theorie zulke groote tekortkomingen heeft, dat het wel met de werkelijkheid in strijd moest komen. Marx' leer was te zeer beheerscht door het rationalisme van de 18e en de 19e eeuw; zijne uiteenzetting van de wijze, waarop de geest en de handelingen eener maatschappelijke klasse door hare plaats in het productiestelsel worden bepaald, is te mechanisch. Een veel beteren kijk op deze verhoudingen krijgt men volgens den schrijver in het licht der moderne psychologie, volgens welke het handelen in de eerste plaats berust op affekten, die weer hun oorsprong vinden in het onderbewustzijn, terwijl het bewuste denken hierbij slechts een secundaire rol speelt. Hierbij beroept de schrijver zich op Freud en Bergson. Van begrippen als „klassebelang”, „onderdrukking”, „uitbuiting”, die bij Marx zulk een groote rol spelen, kan men zich eerst goed rekenschap geven als men ze in verband brengt met begrippen als „sociaal minderwaardigheidscomplex” en „gehemmter Geltungstrieb”, (hier vertaald als „belemmerd zelfwaarderingsinstinct”).

Marx zocht de sociale drijfveeren te veel **buiten** de menschen, De Man wil ze meer **in** de menschen zoeken. Interessant zijn zijne beschouwingen over de mythen en symbolen der arbeidersbeweging, waarin hij, evenals in het hoofdstuk over „proletarische cultuur”, meermalen als het „enfant terrible” der arbeidersbeweging optreedt. Belangrijk zijn ook de hoofdstukken over de beteekenis der intellectueelen in de maatschappij en over het verschil tusschen arbeiders-socialisme en intellectueelen-socialisme.

In zijn slothoofdstuk „Credo” geeft de schrijver te kennen, dat hij geen marxist meer is omdat hij het socialisme beschouwt als een „in den tijd veranderlijken vorm van een eeuwigen drang naar een zedelijke maatschappelijke

orde" en hij legt den nadruk op de noodzakelijkheid „van een vernieuwing der socialistische overtuiging op grond van het zedelijk-religieus bewustzijn," waarvan hij de voortekenen reeds in de jeugdbeweging meent te zien.

C. H. KETNER.

J. W. Wickwar. Witchcraft and the black art. A book dealing with the psychology and folklore of the witches. 320 bladz. Herbert Jenkins, Ltd. 3 York Street London. z. j. Prijs geb. 3,5 Sh.

In tegenstelling met vele andere werken, die dit belangwekkend onderdeel der beschavingsgeschiedenis tot onderwerp hebben gekozen, wordt in Wickwar's boek de nadruk gelegd op den samenhang tusschen de tooverkunsten en geheimzinnige misdaden der heksen en het magisch-dynamisch en animistisch geloof van primitieve volkeren. De schrijver maakt het aannemelijk, dat het heksengeloof der latere middeleeuwen, dat door kerk en staat te vuur en te zwaard bestreden werd, in beginsel niets anders is geweest, dan de oorspronkelijke, inheemsche, paganistische godsdienst, die in zijn strijd tegen het jonge en zegevierende Christendom gaandeweg van inhoud en karakter is veranderd. Allerlei aan de Christelijke leer ontleende en door haar als strijdig met haar beginselen verklaarde denkbbeelden en voorstellingen werden door de onderliggende partij gretig aangevaard, om haar vijandige houding een scherper karakter te geven en haar gehate tegenstandster met haar eigen wapenen te kunnen bestrijden. Vandaar dat de duivel, zooals wij dien in de middeleeuwsche heksenprocessen leeren kennen, niet in rechte lijn afstamt van den Oud-Testamentischen tegenstander van Jehovah, maar door zijn gedrag en uiterlijk verwantschap verraadt met de daemonen van een primitieven natuurdienst, die evenals hij zich bij voorkeur in dierengestalte aan hun volgelingen openbaarden. Ook de uitspattingen op den heksensabbath doen denken aan de uitgelatenheid en losbandigheid, die de feesten en plechtigheden van vele primitieve natuurdiensten kenmerken, al wordt het anti-Christelijke karakter dier samenkomst uitdrukkelijk gekenmerkt door de verwerping der Christelijke leer en de trouwbelofte aan den leider dier plechtigheid. Wat de misdaden der heksen aangaat, deze zijn grootendeels van denzelfden aard, als wij uit de gebruiken van een kinderlijke en naieve wereldbeschouwing, die het wonder als dagelijksch gebeuren erkent, kunnen leeren kennen en berusten in hoofdzaak op imitatieve of sympathische magie, die, ten goede of ten kwade aangewend, nog een der voornaamste hulpmiddelen van de primitieve en de volksgeneeskunst uitmaakt. Wat andere heksenverhalen betreft, de verandering in dieren als katten en het geloof aan het bestaan van weerwolven, een ook in onze streken nog niet verdwenen volksgeloof, deze behooren tot een gedachten sfeer, ouder van oorsprong en wijder van verbreiding dan die, waarin de middeleeuwsche duivel en zijn trawanten den toon aangaven en roepen in onzen geest de paganistische ceremoniën op, waarin vormommingen in de gedaante van het totemdier een rol spelen. De geschiedenis der heksenvervolgingen wijst er ook op, dat eerst de inquisitie, die het begrip ketterij aan dat van toovenarij vastkoppelde, de heksen en haar aanhang als bestrijders van het geloof brandmerkte; vóór dien tijd werd in een samenleving, die de magie en het wonder als een wezenlijke macht in het wereldbestuur aanvaardde, toovenarij alleen als een strafbaar feit beschouwd, wanneer zij misdadige bedoelingen had.

Enige korte beschouwingen over de mentaliteit der van hekserij beschuldigten besluiten dit knappe en bondige overzicht. Volgens den schrijver is slechts een deel van hen als slachtoffers van den volkswaan en een door vooringenomenheid verblinde, partijdige rechtspraak te beschouwen. Onevenwichtige en opstandige geesten, in heftig en hartstochtelijk verzet tegen de bestaande orde, versterkt door anderen, die willoos door de massasuggestie werden meegesleept of beheerscht door uit eigen onderbewustzijn losgebroken neigingen, leverden een belangrijk contingent van den buit, die den brandstapel te beurt viel.

M. A. v. ANDEL.

H. van Cappelle, Mythen en Sagen uit West-Indië. XVI + 416 blz. W. J. Thieme & Cie., Zutphen, 1926. f 4,90, geb. f 6,50.

De serie „Mythen en Legendes”, die de firma Thieme vele jaren geleden op touw gezet heeft, begint langzamerhand een steeds sterker nationaal karakter te krijgen. En bovendien verschijnen er in den laatsten tijd verschillende sprookjesbundels, die behalve het vermaak der ontspanningsbehoefteigen ook de wetenschappelijke beoefening der folklore willen dienen. Als zoodanig begroeten wij met groote ingenomenheid den hier aangekondigten bundel Westindische vertellingen, die eenzijdig het Nederlandsche publiek iets vertrouwd kan maken met het geestelijk leven der inlandsche bevolking van West-Indië, anderzijds een aantal onbekende of niet gemakkelijk toegankelijke verhalen uitgeeft.

Dit vooropgesteld, moet ik erkennen, dat het boek, dat om zijn lijvigen omvang groote verwachtingen opwekte, mij heeft teleurgesteld. Aan de fabels en verhalen heeft de verzamelaar uitvoerige inleidingen doen voorafgaan, die wat hare lengte aangaat op den naam van studies aanspraak zouden mogen maken, maar die evenwel in het kader van dit boek niet geheel passen. Het is begrijpelijk, dat de heer Van Cappelle zijn opstel in het 72e deel der „Bijdragen” vergezeld deed gaan van een gedetailleerd overzicht over de Surinaamsche negers en hunne vertellingen, maar dat hij het noodig oordeelde dit stuk, grotendeels woordelijk en hier en daar nog uitgebreid, nu nog eens af te drukken, bevreemdt mij. Te meer, omdat de betoogtrant neiging tot het wijdloopige heeft en dus zonder moeite veel korter en scherper had kunnen worden gemaakt. Onwillekeurig wordt men telkens herinnerd aan de Atlantis-serie van Frobenius, die immers eveneens uitvoerige opstellen aan de verzamelingen doet voorafgaan; — maar hier wat een diepte van inzicht en wat een rijkdom aan kennis!

Het is verklaarbaar, dat de heer Van Cappelle zijn lezers doordringen wil van het besef, dat deze Indianen en Negers lang niet zoo onbeschaafd zijn, als de doorsnee-Nederlandsche lezer misschien wel geneigd is te denken. Maar het is niet de juiste manier, dit doel te willen bereiken, door, waar zich maar de gelegenheid voordoet, te smalen op onze Europeesche beschaving. Het zijn juist deze verhalen zelf, die door hun eigen qualiteiten dit bewijs moeten leveren. En nu blijkt uit deze verhalen wel zeer duidelijk, dat de vertelkunst van deze Surinaamsche Negers zeer gedegeneerd is, dat het verval van de taal die van den stijl tot gevolg heeft gehad. Uit het bewonderenswaardige werk van Frobenius, dat tot mijn bevreemding hier nergens vermeld wordt, blijkt allereerst de klaarheid en de ernst van den vertelstijl der Afrikaansche negers. En de afstand van de Surinaamsche verhalen tot de Afrikaansche is wel heel erg groot.

Het is ook bijzonder gevaarlijk uit de verhalen, die een primitief volk kent, gevolgtrekkingen te willen maken betreffende zijn moreele waarde. Wanneer de schrijver het verhaal „Ondank is 's werelds loon” bespreekt (blz. 200), laat hij zich verleiden tot een min of meer lyrische tirade, waarin de groote centra der „beschaving” tegenover de „onbeschaafde” volken worden gesteld. Maar dan zijn de meeste volkeren der oude wereld niet minder te beschouwen als de dragers van een zoo hoog staande moraal, want dit verhaaltje behoort tot de meest verspreide vertelstoffen. Als exempel komt het voor in de Indische Pancatantra en in Europeesche verzamelingen als de Gesta Romanorum en de Disciplina Clericalis, als fabel leeft het in den volksmond van Voor- en Achter-Indië, Indonesië, Afrika en Europa (Vgl. o.a. Benfey, Panc. I, 113, Chauvin, Bibl. Ar. II, 121, Gaster, Ex. of the Rabbis 268 enz.). Men kan niet verlangen, dat een uitgever van een sprookjesverzameling de teksten doet vergezeld gaan van uitvoerige opgaven der parallele redacties en verwante overleveringen, maar toch is het zeer wenschelijk, dat eenige verwijzingen naar bibliografische publicaties den lezer op de verspreiding van de opgenomen vertelstof opmerkzaam maken. Bij het bekende verhaal van de „Teerpop” verwijst de schrijver naar enkele andere Negerredacties, maar verzuimt

erbij te vermelden, dat dit verhaal allerm minst het uitsluitend eigendom van het zwarte ras is (het komt al voor als Boeddhistisch exempel in een Chineesch werk van de derde eeuw na Chr.!).

Zoo vindt de folklorist in dezen bundel menigen ouden bekende, maar dit is hem een reden van groote voldoening. Want het zijn weder kostbare gegevens voor het onderzoek naar de verspreiding der sprookjes die in het bijzonder hierom zoo belangwekkend zijn, omdat wij kunnen nagaan, hoe zij van Afrika naar Amerika werden overgebracht en daar vaak in den verhalenschat der Indianen werden overgenomen. Wij stemmen den schrijver volmondig toe, dat het van het grootste belang is de nog levende traditie der Surinaamsche negers op te teekenen, voordat het te laat is en daar de Regeering zich om dezen zoo gewichtigen wetenschappelijken arbeid niets bekommert, is het te hopen, dat door dit boek van den heer Van Cappelle het particuliere Initiatief worde opgewekt en aangemoedigd.

J. DE VRIES.

J. Qvigstad, Lappiske Eventyr og Sagn I: Lappiske Eventyr og Sagn fra Varanger (= Instituttet for sammenlignende Kulturforskning, Serie B, Nr. III), Oslo 1927. (560 blz.).

J. Qvigstad, de uitnemende kenner van de Lapsche taal en folklore, heeft in dit lijvige werk een groot aantal sprookjes en andere overleveringen medegedeeld, die voor een deel door hem zelf werden opgeteekend. Zij zijn hier afgedrukt, zoowel in den origineelen Lapschen tekst als in vertaling en hebben daardoor behalve een groote folkloristische waarde ook beteekenis voor de bestudeering der Lapsche dialecten. De uitgave is in alle opzichten voortreffelijk; zooals dat met alle geschriften van het Instituut voor Vergelijkend Cultuuronderzoek het geval is, bewijst ook dit kloeke boek, hoe onbekrompen deze wetenschappelijke serie wordt uitgevoerd. Maar niet minder loffelijk is de inhoud, waarvan de bruikbaarheid niet weinig verhoogd wordt door de aantekeningen, waarin gewezen wordt naar andere bronnen, waar men materiaal ter vergelijking kan vinden.

De afdeeling sprookjes, waaronder ook fabels en aetiologische sagen zijn opgenomen, brengt een groot aantal verhalen, die in talrijke varianten over geheel Europa zijn opgeteekend. Een verzameling als deze, waarin men haast niet anders dan oude bekenden ontmoet, bewijst weer eens — indien er nog een bewijs noodig ware — hoe zeer dergelijke verhalen het gemeengoed zijn van al die volken, die met elkander in een langdurige gemeenschap zijn geweest. De Lappen hebben van de naburige volken hun sprookjes en fabels overgenomen en voor de bewoners van Varanger waren het natuurlijk in de eerste plaats de Noren, die hun deze verhalen mededeelden. Hoe sterk die invloed is, blijkt wel hieruit, dat wij in deze collectie zelfs een verhaal vinden, dat vertelt van Gullivers verblijf bij de Lilliputters. En dat uit verder afgelegen streken ook wel het een en ander tot de Lappen van Varanger is doorgedrongen, bewijst op heel curieuze wijze het verhaal van het groote schip (zooals het schip Sinternuiten van onze eigen volks-traditie), waarvan verteld wordt, dat het Holland en België tot ballast had!

Niet minder duidelijk blijkt de afhankelijkheid der Lapsche folklore van de algemeen-Europeesche op het gebied van het volksgeloof, waaraan de tweede helft van dit boek gewijd is. Het is bekend, dat door de onderzoekingen van Axel Olrik, Magnus Olsen en V. Unwerth is aangetoond, dat een groot deel van het Lapsche volksgeloof teruggaat op religieuze voorstellingen van de heidensche Skandinaviërs. Wat hier wordt medegedeeld, geeft daarop een belangwekkende aanvulling: in zeer veel opzichten vormt het populair geloof der Lappen een onderdeel van wat wij overal elders in Europa vinden. Daarnaast hebben een bijzonder belang die overleveringen, waarin de Lappen juist iets eigens bezitten, zooals het sjamanengeloof (noaide), de stallo en de vele verhalen der gevreesde Tsjuden.

Wij zien met groote belangstelling het vervolg van deze breed opgezette publicatie tegemoet.

J. DE VRIES.

Prof. Dr. A. Krämer: Atlas der Völkerkunde, West-Indonesien (Sumatra, Java, Borneo), 104 blz., waarvan 45 pl. Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart, z. jr. Prijs: geb. M. 16.50.

De reeks van werken, waartoe dit door Prof. Krämer bewerkte deel over West-Indonesië behoort, is wel een bewijs, dat ethnographische studiën tegenwoordig naarstig worden beoefend en in wijden kring belangstelling wekken. Immers, hoe zou het anders mogelijk zijn, dat een uitgever het loonend zou vinden zulk een boek het licht te doen zien. Voorwaar geen kleinigheid: Atlas der Völkerkunde; afdeeling Austronesië, onderafdeeling Maleische Archipel en Zuidze-eilanden, sub-onderafdeeling Sumatra, Java, Borneo. „Wenn die Ausführungen Anklang finden, soll die Reise Ostwärts fortgesetzt werden, auf der Wanderstrasse der Altmalaien". Het is voor schrijver en uitgever te hopen, want arbeid en kosten worden niet gespaard aan een gedrongen tekst en zeer vele teekeningetjes op een groot aantal daarbij gevoegde bladen.

Volgens een bijgevoegd bericht verschenen reeds Bd. I, Die Völker Nord- und Mittelasiens, Bd. II, Die Völker Europa's, en nu zullen dan de eilanden ten Zuiden en Zuid-Oosten van Indië volgen. Austronesië dus. De Andamanen en de Nikobaren worden hier dan ook allereerst behandeld, wat geographisch juist kan zijn, doch van Madagascar vindt men eerst een blad na Lombok, terwijl het West-Indonesië zcu kunnen openen als men oostwaarts opwerkt.

En zoo treft men hier dan aan na een korte algemeene inleiding kwarto-bladen met zwarte teekeningetjes van ethnographica en een korten beschrijvenden tekst daarnaast: Andamanen 1 blz., Nikobaren 2 blz., Atjeh 3 blz., Gajo en Alas 2 blz., Batak 5 blz., Nias, Mentawai en Engano 4 blz., Koeboe's, Akit en Sakai 2 blz., Minangkabau 8 blz., Zuid-Sumatra 1 blz., Java 3 blz., Soendaneezen 1 blz., Bali en Lombok 3 blz., Madagaskar 1 blz., Borneo 9 blz.

Een eenvoudig kaartje en een globaal litteratuuroopgaafje besluiten dit boek.

J. C. VAN EERDE.

Dr. H. H. Juynboll: Catalogus van 's Rijks Ethnographisch Museum. Deel XIX, Celebes III, Midden-Celebes (slot) en Noord-Celebes, Sangir en Talaut-eilanden. 144 blz. en 10 pl. E. J. Brill, Leiden, 1927.

Na de bespreking van Deel XVIII van dezen Catalogus in Jaargang 1927 van dit Tijdschrift, blz. 238, moge met een korte aankondiging van dit XIXe deel worden volstaan.

Het kenmerkt zich weder door de wetenschappelijke soberheid, die ook de andere deelen van deze serie siert (Aug. Krämer roemde haar onlangs als te „gehören zu den vorbildlichsten Arbeiten der Ethnographie"). Een goed literatuuroverzicht gaat vooraf aan de beschrijving van de ethnografische groepen, waarin het cultuurbezit der verschillende volken is verdeeld. Wat Midden-Celebes betreft, thans als slot de groepen III tot en met XII, in hoofdzaak: gebouwen en huisraad, jacht en visscherij, landbouw en veeteelt, verkeer, handel, inheemsche nijverheid, wapenen en krijgstuig, feestkleeding, volkskunst en godsdienst en wetenschap. Vervolgens de beschrijving der ethnographica van Noord-Celebes en van de Sangir- en Talaut-eilanden, de registers en de afbeeldingen van sommige belangrijke objecten en hiermede is dan de behandeling van het rijke bezit van het Leidsche Museum uit Celebes geëindigd. Met de behandeling van de Sangir- en Talaut-eilanden is tevens de brug geslagen naar de verwante Philippijnen, die nu op behandeling wachten.

Weder een belangrijk overzicht zoowel om hetgeen het vertoont als om de leemten, die nog om aanvulling zouden vragen, wanneer het tot systematische uitstalling van het beschavingsbezit der behandelde volksgroepen zou komen.

J. C. VAN EERDE.

De Universiteit van Amsterdam 1877—1927. 36 blz. Stadsdrukkerij, Amsterdam, 1927.

Het Curatorium der Amsterdamsche Universiteit heeft in samenwerking met het Bureau van Statistiek der Gemeente eenige statistische beschouwingen uitgegeven betreffende deze Universiteit in vergelijking met de andere Nederlandse Universiteiten. Deze publicatie bevat evenals haar voorgangster, in 1926 uitgegeven en inmiddels uitverkocht, vele opmerkelijke tabellen, waarvan het overzicht wordt vergemakkelijkt door een vijftal sprekende curven. Daar het boekje een beeld wil geven van de ontwikkeling der Universiteit in de laatste halve eeuw, werd de R. K. Universiteit te Nijmegen bij de bewerking nog buiten beschouwing gelaten, omdat het opnemen van gegevens over de weinige jaren, dat deze Universiteit bestaat, de vergelijking in een overwegend historische publicatie als deze, zou bemoeilijken.

De 19 tabellen in deze uitgave gepubliceerd, betreffen het aan de universiteiten verbonden personeel, de studenten, (hun aantal, voorbereiding, plaats van herkomst, geslacht en resultaten), benevens de inkomsten en uitgaven.

Wat de voorbereiding der studenten betreft, blijkt uit de hieronder overgenomen tabel de toenemende beteekenis van de H.B.S. voor den manlijken toekomstigen student, die van het gymnasium voor de vrouwelijke.

AANTAL DER MANNELIJKE EN VROUWELIJKE VOOR DE EERSTE MAAL INGESCHREVEN STUDENTEN, DIE OP GROND VAN EINDDIPLOMA GYMNASIUM, H.B.S., VAN STAATSEXAMEN OF VAN EEN ANDER DIPLOMA AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM STUDEERDEN, IN % VAN HET TOTAAL.

Cursus en geslacht	Gymnasium	H. B. S.	Staatsexamen	Andere diploma's	Geen diploma of onbekend	Totaal
1908/09 { m.	40,3	36,5	18,2	5,0	—	100
{ v.	33,3	33,3	20,0	6,7	6,7	100
1913/14 { m.	38,7	32,7	14,1	7,0	7,5	100
{ v.	28,0	40,0	10,7	1,3	20,0	100
1918/19 { m.	37,8	42,0	8,6	0,4	11,2	100
{ v.	30,2	23,9	11,5	—	34,4	100
1923/24 { m.	20,8	47,2	8,1	14,0	9,9	100
{ v.	37,0	37,0	6,3	3,2	16,5	100
1925/26 { m.	27,0	51,0	9,7	3,8	8,5	100
{ v.	39,6	31,1	6,6	2,9	19,8	100

Het aantal vrouwelijke studenten gedurende den cursus 1925—'26 bedroeg aan de Amsterdamsche en Rijksuniversiteiten 18.7 percent van het totale getal der ingeschrevenen en vertoont dus sedert 1915 een lichte daling; in de faculteit der wis- en natuurkunde, benevens in die der Letteren en Wijsbegeerte is haar sterkte boven dit gemiddelde, n.l. resp. 28.0 en 49.9 percent.

Enkele tabellen geven een inzicht in de financieele uitgaven welke Amsterdam zich getroost voor den bloei zijner Universiteit. Deze waren in 1911 per inwoner fl. 0.58 en in 1925 fl. 1.57, terwijl het indexcijfer der kosten van levensonderhoud in denzelfden tijd met 78.6 percent steeg. Aan buitengewone uitgaven ten behoeve der Universiteit werden sedert 1900 ruim 4 miljoen gulden gevogted. Toch waren de buitengewone uitgaven per student gedurende de laatste kwarteeuw in Amsterdam de laagste; ze bedroegen in 1925 voor Amsterdam, Leiden, Utrecht en Groningen resp. fl. 902.40, fl. 1430.66, fl. 1394.14 en fl. 1575.78.

De gepubliceerde tabellen geven een belangwekkend beeld van de toenemende beteekenis van de Universiteiten voor de geestelijke ontwikkeling van ons volk en de offers, welke zich de gemeenschap daarvoor getroost; als zoodanig vormen ze een waardevol document voor de cultuurgeschiedenis van Nederland.

H. N. t. V.

Helbing-Bauer: Die Tortur. Geschichte der Folter im Kriminalverfahren aller Zeiten und Völker 432 blz. Mit Abbildungen nach alten Meistern. Dr. P. Langenscheidt, Berlin, 1926. Prijs: M. 18.—, geb. M. 26.—.

Het voor ongeveer 25 jaar geleden verschenen werk van Franz Helbing is door Max Bauer bijgewerkt en uitgebreid; het is het vorige jaar, van goede reproducties voorzien, opnieuw uitgekomen. De bekende Berlijnsche advocaat Dr. Max Alsberg heeft er een slotwoord aan toegevoegd.

In dit boek is een eerbiedwaardige massa feiten bijeengebracht; er bestaat, volgens mijn weten, geen enkel werk dat in dit opzicht er mede kan konkurreeren. De uitgezochte kwellingen, die menschen hun medemenschen, die iets misdaan hadden of slechts verdacht werden zulks gedaan te hebben, in den loop der tijden hebben aangedaan, worden er in geuren en kleuren geschilderd. Het is geen opwekkende lectuur, deze schildering der menschelijke wreedheid en er zullen wel niet al te veel lezers zijn, die den schrijver in al zijn detailleringen tot het uiterste toe volgen.

Als materiaalverzameling is het boek van beteekenis, wie er hooger eischen aan stelt, komt bedrogen uit. Tot een werkelijk wetenschappelijke behandeling van het buitengewoon interessante onderwerp komt de schrijver niet, zijn werk treedt niet buiten het terrein van voorbereiding ertoe. Een grondige behandeling van het folter-probleem zou moeten uitgaan van de psychologische en sociologische voorwaarden voor het ontstaan van dergelijke praktijken, vervolgens de ethnologische gegevens behandelen — in casu zeer belangrijk — en daarna overgaan tot de ontwikkeling van het instituut in de verschillende historische phasen, en deze steeds in verband te brengen met de maatschappelijke ontwikkeling in het algemeen.

Hiervan vindt men in Helbing-Bauer's arbeid weinig of niets. Op de eerste pagina wordt ons al medegedeeld, dat Azië wel de geboorteplaats van het folteren zal geweest zijn en dat in Egypte deze praktijk wel veel aangewend zal zijn — hoewel de bronnen er vrijwel over zwijgen! Dan wordt in enkele pagina's geschilderd hoe de Noordamerikaansche Indianen hun jonge mannen folteren, wanneer zij onder de krijgers opgenomen zullen worden, e.d. meer. De indeeling van het werk is slecht en verwarrend. Eén voorbeeld: na de behandeling van de Oudheid (III) volgt „Verstümmelnde Körperstrafen” (IV), — N.B. in alle landen en tijden! —, dan „Selbstfolterungen” (V), „Tortur und Erotik” (VI), „Sklavenlos” (VII) — zelfs de mishandeling der slaven in de Vereenigde Staten in de 17e eeuw wordt hier besproken — en dan zijn wij plotseling in het VIIIe Hoofdstuk bij „Deutschland tot aan de 12e eeuw” gearriveerd!

Een der allerbelangrijkste vraagstukken, die zich in deze voordoen is, naast het ontstaan van de foltering, het verdwijnen daarvan. Om dit probleem naar behooren te behandelen, is een grondige kennis van de cultuur-geschiedenis van de 18e eeuw noodig. Anders blijft men voor complete raadsels staan. Het behoeft nauwelijks na het bovenstaande vermeld te worden, dat deze behandeling in „Die Tortur” niet te vinden is. Wie niet beter wist, zou denken dat er toevalligerwijze eenige welwillende menschen een einde aan hebben gemaakt.

Het inderdaad over dit boek kan niet anders luiden dan: als materiaal-verzameling nuttig, doch verder slechts vóór-studie.

W. A. B.

Prof. Dr. Leopold von Wiese: Soziologie. Geschichte und Hauptprobleme. 96 blz. Sammlung Götschen, Walter de Gruyter & Co., Berlin und Leipzig, 1926. Prijs: M. 1.50.

Terwijl er op zoovele terreinen van wetenschap overproductie is van „Inleidingen” e.d., kan dit van de sociologie niet gezegd worden. Op dit gebied is er nog steeds een te kort. De oudere werkjes van Eisler — ook in het Hollandsch vertaald — en Achelis, enkele Amerikaansche boekjes, zooals van Ross en het Fransche van Worms — het laatste wel het beste der genoemde, — moesten in de behoefte voorzien.

Prof. v. Wiese, de redacteur van het belangrijke Keulsche sociologische tijdschrift, heeft met de uitgave van bovengemeld overzicht dan ook een nuttig werk gedaan. Het is ter oriëntering in deze nieuwe, in den grond der zaak echter reeds vrij oude, wetenschap zeer geschikt. Voor zoover heksentoeeren — een andere qualificatie is niet mogelijk, in nog geen honderd kleine pagina's een zoo algemeene en veel omvattende wetenschap als de sociologie te schetsen — kunnen slagen, is deze geslaagd. Men vindt er een zeer korte schets van de geschiedenis der maatschappijwetenschap, verder de hoofdrichtingen aangegeven en den tegenwoordigen stand vermeld. Van de leidende figuren worden Comte en Spencer ietwat uitvoeriger geschetst, van een weergave van Marx' leer wordt om niet vermeldte redenen afgezien. „Wir setzen sie als bekannt voraus...” (!?)

Tegenover het streven sociologie en philosophie dooreen te haspelen, wordt met een vreugdewekkende duidelijkheid stelling genomen. „Der Schreiber dieser Zeilen bekennt sich zu der Auffassung, dass man wie von Plato so auch von Schelling und Hegel, Adam Müller und Novalis nur lernen kann, wie der Soziologie an die ihm gesteckte Aufgabe nicht herantreten darf” (p. 22/3). Wie kennis heeft genomen van de neo-romantische sociologie van Spann c.s. begrijpt hoe noodig een dergelijke geloofsbekentenis was. Bij dergelijke lectuur komt den lezer het oude bonmot voor den geest: „Die Philosophie ist die National-Krankheit der Deutschen”!

Kan de lectuur van het boekje dus ten eerste worden aanbevolen, ten opzichte van één gedeelte moet referent zijn reserves maken. Het streven om de sociologie voor de toekomst te beperken tot een bepaald terrein van het maatschappelijk gebeuren, dient z.i. rondweg afgewezen te worden. Afscheiden van de vraag of de z.g. „Beziehungslehre” (zie de bespreking van Steinmetz in M. en M. I, p. 3 v.v.) niet eerder tot de sociale psychologie dan tot de sociologie behoort, is het geheel willekeurig het groote overige terrein er buiten te sluiten. De sociologie is een wetenschap als bijv. de biologie. Hoe verder zij komt, des te meer zal er gedifferentieerd worden, maar de synthese zal daarom niet minder noodig zijn.

W. A. B.

De geboortetijd van het moderne kapitalisme, door A. W. IJzerman. Amsterdam 1927. (127 blz.)

Een eenvoudig boekje, eenvoudig en duidelijk geschreven aan de hand van de moderne literatuur. De schr. behandelt eerst, na een algemeene inleiding, de Fransche revolutie, daarna de economische omwenteling in Engeland. Het is mij niet duidelijk waarom deze volgorde is gekozen. De Fransche gebeurtenissen krijgen hierdoor te veel betekenis; de schr. geeft zelf toe dat van een sociale revolutie niet kan worden gesproken. Uit zijn exposé blijkt dit ook voldoende, daar in hoofdzaak de bekende voorstelling van de misstanden tijdens het Ancien Régime en een overzicht van een aantal maatregelen van politiek-economischen aard wordt gegeven. Het moderne kapitalisme treedt hierbij niet op den voorgrond. Dit is, zooals bekend is, wel in Engeland het geval; sinds 1760 heeft de economische evolutie hier een snel tempo aangenomen, niet alleen in de industrie

en in den landbouw, waarover de schr. spreekt, maar ook op het gebied van het verkeer en den handel en van het geheele maatschappelijke leven. Hier kan van een „sociale revolutie” worden gesproken, al ga ik met den schr. accoord, dat het woord revolutie hier beter door evolutie te vervangen is. Engeland had dus voorop kunnen worden geplaatst.

Mijn andere opmerking van algemeenen aard is dat de schr. de beteekenis van het opkomende kapitalisme m.i. heeft vergroot door de voorafgegaane ontwikkeling niet voldoende tot haar recht te laten komen. Het huisindustrieel systeem, ook in Engeland, is door hem veel te veel onderschat (vgl. het boek van Unwin). Voor een deel komt dit omdat de Engelsche literatuur nog met de moderne terminologie worstelt, „domestic system” soms in een geheel andere beteekenis dan in die van huisindustrie gebruikt en wat wij onder huisindustrie verstaan dikwijls in het geheel niet of onvoldoende tot haar recht laat komen, zooals o.a. met Cunningham het geval is, dien IJzerman nogal eens citeert. In verband hiermede moge worden gewezen op schr.'s onduidelijke onderscheiding tusschen „zelfstandige” en „kapitalistische” huisindustrie op blz. 13.

Enkele korte notities heb ik bij het lezen nog gemaakt, om bij een tweeden druk, die wel komen zal, te gebruiken: Dupont de Nemours was geen onderhandelaar over het Eden-verdrag (blz. 33), maar De Rayneval. Waarom Cockerill niet op blz. 69 genoemd? „Weversoproeren” in Holland in de 17e eeuw worden op blz. 36 vermeld. Zij zijn mij niet bekend, al spreekt Boxhorn, meen ik, er over. Er was wel verzet tegen de invoering van de lintmolens, maar tot oproeren is het niet gekomen. De fabel van het in de 16e eeuw uitgevonden spinnewiel komt op blz. 94 weer te voorschijn: al in de dertiende eeuw wordt het vermeld! De beteekenis der enclosure-beweging in het begin der 16e eeuw wordt nog altijd onder een invloed van Thomas Morus overschat (blz. 114); van een „enormen” omvang schijnt geen sprake te zijn geweest. Ook Sombart, in zijn *Moderne Kapitalismus*, heeft op deze overdrijving reeds gewezen.

N. W. POSTHUMUS.

Mr. B. M. Telders, Staat en Volkenrecht. Proeve van rechtvaardiging van Hegel's Volkenrechtsleer, 158 blz. Leiden, S. C. van Doesburgh, 1927. Prijs fl. 1.90.

Schr. rechtvaardigt de behandeling van de zoo vaak in verschillenden zin geschetste verhouding tusschen staat en volkenrecht, het schijnbaar onoplosbare vraagstuk, in het bijzonder met een beroep op het positieve volkenrecht. Artikel 38 van het Statuut van het Permanente Hof van Internationale Justitie is z.i. niets anders dan de wettelijke kristallisatie van één der antwoorden, die op de laatste vragen van het volkenrecht worden gegeven en maakte het noodzakelijk de schijnbare onoplosbaarheid van het vraagstuk opnieuw te onderzoeken. Mr. T. zet zich daarom tot een critisch onderzoek naar de geschiedenis der doctrine, in het bijzonder het herhalen van Hegel's z.i. miskenden gedachtengang.

Uit een schets der theorie van het volkenrecht van Grotius tot Hegel moet ons tweërlei blijken: primo dat het recht volgens Grotius of natuurrecht is of op den vrijen wil der menschen in zijn geheel berust; secundo dat de schrijvers over volkenrecht na Grotius in drie groepen zijn te verdeelen al naar gelang zij of het natuurrecht of een jus voluntarium of beide aannemen. Men werd gedwongen de onafhankelijkheid der staten steeds meer op den voorgrond te plaatsen en de gelding van het volkenrecht van hun wil onafhankelijk te maken.

Ook Kant sluit zich geheel bij de heerschende opvattingen van zijn tijd aan, al heeft zijn wijsgeerige terminologie ook toen ingang gevonden.

Door Hegel wordt de souvereiniteit van den staat, die geen rechtsmacht boven zich kent, voltooid. Hij heft elke toevalligheid op en betoogt de onmogelijkheid van volledig bovenstaatsch recht. Boven de staten is er alleen wereldgeschiedenis, de wereldgeest.

De schrijvers over het volkenrecht na Hegel worden door T. in een zestal groepen verdeeld, die hij min of meer uitvoerig bespreekt. Dit voert hem tot de conclusie, dat in casu de diverse constructies in het algemeen onhoudbaar zijn. doch Hegel's gedachtengang nog niet tot eigen onhoudbaarheid gevoerd heeft. Terwijl van Grotius tot Hegel de ontwikkeling van de theorie van het bovenstaatsche recht een voortdurende zelfcritiek bevat en het staatsbegrip bij Hegel meer en meer zijn voltooiing bereikt, heeft men Hegel's erfenis niet aanvaard, doch een terugval tot het natuurrecht en het ontstaan van twee nieuwe rechtstheorieën beleefd.

Het is niet te verwonderen, dat daaruit scepsis en daaruit Kelsen' zuivere rechtsleer ontstaat, die buiten dit alles omgaat. Daarom tot de noodzakelijkheid gedrongen Hegel's gedachtengang opnieuw te onderzoeken, stelt Mr. Telders uit Hegel's leer voorop, dat het recht realiteit van het begrip d.i. idee is, maar dat het, daar de idee proces is, zelf ook proces zijn moet. Ook de staat is een proces, waarin wij het algemeene van het enkele, als het machtige van het aan die macht onderworpen onderscheiden.

Slechts in den staat is het recht werkelijk. Het volkenrecht als werkelijk recht denken beteekent het denken van een wereldstaat, waarvan de mogelijkheid door Hegel ten stelligste ontkend wordt. Door T. wordt uitdrukkelijk bepaald, dat hier een ernstige leemte in Hegel's betoog moet worden geconstateerd. De onmogelijkheid van den wereldstaat staat eerst dan vast, wanneer dat begrip strijdig blijkt met een noodzakelijke bepaling in het Hegelsche systeem zelf. Wie Hegel vaak duister vindt krijgt van den volstrekt niet anti-Hegelschen schrijver, die hier aan het woord is, steun; hij doet een poging ons duidelijk te maken, wat het beteekenen moet wanneer Hegel het volkenrecht „Recht an sich" maar niet „wirklich" noemt. Hegel's leer brengt geen der drie momenten van het rechtsproces (rechtsvorming, rechtsspraak, rechtsvoltrekking) eenzijdig naar voren; hij acht ze alle gelijkelijk wezenlijk, ziet het werkelijk concrete slechts in het gansche proces. T. wijdt diensvolgens ook beschouwingen aan de internationale rechtsvorming, de internationale rechtsspraak en de internationale executie en licht het verband tusschen leemten in de jurisdictie en de onvermijdelijkheid van eigen richting toe aan de hand van drie vormen van internationale organisatie (Volkenbond, Protocol van Genève, Verdrag van Locarno), waarbij hem blijkt dat een en ander nog van de statenwillekeur afhankelijk is en dat slechts in kiem van een bovenstaatsche organisatie kan worden gesproken. Het positieve recht levert derhalve bevestiging van de uitkomsten der Hegelsche leer, die daarenboven ook nog berust in de gedachte, dat de tegenstrijdigheid aan het volkenrecht eigen zal blijven. Schr. meent, dat de Hegelsche leer van het internationale recht, door de tegenstrijdigheid, die aan dit recht eigen is, te aanvaarden en begrijpelijk te maken, de eenige is, die de werkelijkheid niet verloochent en daardoor de practische leer bij uitstek. Hij tracht dat te bewijzen aan de hand van het in den aanhef genoemde artikel 38 van het statuut van het Permanente Hof van Internationale Justitie, waarop in te gaan het hier de plaats niet is. In het midden latende of dit bewijs hem is gelukt en of Schr. geslaagd is aan te toonen dat Hegel's leer de concrete leer is, die de werkelijkheid volledig bestrijkt, mag men Mr. Telders dankbaar zijn voor zijn even doorwrocht als leerrijk geschrift.

H. L. A. V.